

VEŠTAČENJA

ULOGA I ZADATAK VEŠTAKA I VEŠTAČENJA

*Milan Vidić, stalni sudski vestak
Udruženje sudskih vestaka, Beograd*

Veštačenje kao sudsko-procesna radnja predstavlja, kod nas i u svetu, tekovinu modernog pravosudja. U procesu utvrđivanja materijalne istine sud se sve više oslanja na nalaze i mišljenja stručnjaka iz oblasti na koje se sudski sporovi odnose.

Sudski veštak je stručno lice koje ispunjava formalne i suštinske uslove da se može baviti ovim časnim i odgovornim poslom. Veštak je saradnik suda i sudije pri čemu svojim stručnim nalazom i mišljenjem u velikoj meri pomaže sudu da se utvrdi istina, odnosno, da utvrdi određenu konkretnost činjenica, nakon čega se otvara ili zaključuje rasprava. Od kvaliteta i sveobuhvatnosti nalaza i mišljenja sudskog veštaka zavisi tok i ishod sudskog ili vansudskog postupka.

Zbog toga se pred veštaka postavlja zadatak koji treba da obavi u skladu sa raspoloživom dokumentacijom ali i najboljim stručnim znanjem i moralnim načelima.

Pored stručnosti veštak treba da poseduje i smisao da materiju veštačenja pretvori u Izveštaj sa nalazom i mišljenjem i time pomogne sudu i sudiji kao i strankama u sporu tako što materiju veštačenja prezentira nepristrasno, stručno i na jasan i razumljiv način.

VRSTA VEŠTAČENJA

Obzirom da postoji više vrsta sudskih sporova iz različitih oblasti a različitog stepena složenosti i obimnosti to se veštačenja mogu rangirati po kategorijama, i to:

- “situaciona” veštačenja (vrše se neposredno po završetku uvidjaja) ili tokom samog uvidjaja;
- “kabinetska” veštačenja, gde se obradjuju svi materijalni tragovi i
- dokumentacija relevantna od strane veštaka različitih struka i specijalnosti;

Treći, najviši nivo veštačenja je “kompleksno” veštačenje. Ovo veštačenje se izvodi u slučajevima kada se sakupe sva parcijalna veštačenja koja se razlikuju međusobno i kada je potrebno proveriti i uskladiti i u jedan izveštaj, sve predhodne verzije nalaza-mišljenja veštaka pojedinaca.

Suština “kompleksnog” veštačenja je u objedinjavanju svih predhodnih konstatacija i zaključaka u jedan jedinstveni Izveštaj o veštačenju bilo da se radi o više veštačenja veštaka pojedinaca ili pak što je još kompleksnije kada se radi o više “multidisciplinarnih” veštačenja, gde svaki veštak u skladu sa svojim stručnim i profesionalnim znanjem daje svoje konstatacije koje je potrebno uklopiti u zajednički-jedinstven zaključak.

Ovaj inače veoma složen vid veštačenja doprinosi u velikoj meri utvrđivanju materijalne istine, sudu olakšava interpretaciju a doprinosi i efikasnosti suda u vođenju i zaključivanju rasprave i donošenju odluke.

OCENA DOSADAŠNJEG STANJA

“Profesija” sudskog veštaka poslednjih 15 godina je, prema opštoj oceni (advokata i stranaka u sporu) nanezadovoljavajućem nivou i rad veštaka neprati dobar glas.

Veštačenja su u velikoj meri subjektivna a izveštaje i nalazi veštaka su nedovoljno stručno i bez potpune dokumentacije i argumentacije. Takvi nalazi su “skloni padu” i nemogu da izdrže jače udare vetrova tokom sudskog procesuiranja.

Posledice ovakvog stanja su negativne i višestruke.

Stranke u sporu su izložene povećanim troškovima vođenja spora a sudovi su dovedeni u situaciju nemogućnosti da efikasno i kvalitetno donose odluke-presude.

Od momenta kada tužilac-poverilac podnese tužbu prvostepenom sudskom organu i sud započne proces u kome je veštačenje neizbežno, pa do početka rada veštaka posebno u sudskim sporovima gde se zahteva multidisciplinarno veštačenje pa do završetka veštačenja i predaje sudu “Izveštaja o izvršenom veštačenju sa nalazom i mišljenjem” prosečno potrebno vreme iznosi 3 - 4 meseca (a u komplikovanim i složenim predmetima i do 12 meseci).

Nakon predaje sudu izveštaja o Izvršenom veštačenju isti se preko suda dostavlja strankama u sporu radi izjašnjenja, zašta je potrebno još 3-4 nedelje, a zatim nastaje period u kome se čekaju izjašnjenja stranaka u sporu na taj i takav “osnovni” nalaz veštaka (što u proseku traje 2 meseca).

Obaveza veštaka je da na primljene primedbe izradi dopunu nalaza, odnosno odgovori na primedbe što opet iziskuje dodatno vreme od dva ili više meseci. Ako pri tomo stranka u sporu istakne i dodatnu argumentaciju odnosno nove činjenice onda se vreme znatnije produžava.

U ovoj fazi (fazi prvostepenog odlučivanja) kada sud donese odluku, a stranka u sporu ulaže žalbu drugostepenom organu i u slučajevima kada drugostepeni sudski ili drugi organ žalbu usvoji predmet se vraća na ponovno sudjenje. Tada ponovo dolazi do novog veštačenja, sud imenuje drugog veštaka ili tim veštaka u multidisciplinarnim veštačenjima, ponavlja se postupak veštačenja i vreme potrebno za novo veštačenje i uskladjivanje novog veštačenja sa predhodnim nalazima i mišljenjem, a sudski process se produžava.

Ovako napred ilustrovano stanje dovodi i dovelo je do toga da je u predhodnom dugom vremenskom periodu poverilac (kao oštećeni) doveden u veoma opasno i nepodnošljivo stanje kada nije u mogućnosti da ostvari svoje pravo. Ovde se pre svega i iznad svega misli na stanje u dokazivanju prava u privrednim sporovima između pravnih lica, a nisu bez značaja ni sporovi između fizičkih lica.

Otuda se u poslednjih 15 godina provlači istina da je poverilac u sporu pravno nezaštićen a da je dužnik zaštićen. Zbog takvog stanja veliki broj preduzeća je dospelo u finansijske teškoće, nelikvidnost, nemogućnost obavljanja privrednih aktivnosti, a zatim u stečaj i likvidaciju.

Posledice takvog stanja su poznate i jasne i svima nama u velikoj meri vidljive a štetu trpe i država i narod.

Rezultat takvog stanja je poguban i po ekonomsko-finansijski sistem i po pravosudni sistem jer je došlo do urušavanja i uništenja ekonomije i finansijskih tokova a time i do svih oblasti u domenu opšt društvenih delatnosti koje se finansiraju iz privrede. Sve to je imalo

i još uvek ima za posledicu visok stepen korupcije, dovodi do kriminalizacije društva i do opasnih posledica u kojima smo se našli.

Ova opasna bolest nije poštedela ni sudstvo i pravosuđe, a javna je tajna da je veliki broj veštaka podložan nečasnim radnjama – mitu i korupciji, što utiče na ugled i otupljuje oštricu potrebnog nivoa kvaliteta veštačenja.

Ne postoje izgrađeni mehanizmi i instrumenti kontrole i praćenja rada veštaka niti mesto na kome bi se evidentirali podaci o radu, količini angažovanja, efikasnosti rada i kvalitetu rada veštaka što znači da ne postoji baza podataka o svakom veštaku.

S' druge strane, postoji veliki deo i broj kolega veštaka koji posao veštačenja obavljaju stručno, moralno, časno i pošteno.

Spisak registrovanih sudskih veštaka u Srbiji ceni se na oko 2.000 a od toga u Beogradu deluje oko 1.000 i više samostalnih sudskih veštaka različitih oblasti: ekonomsko-finansiska, građevinska, mašinska, elektrotehnička, medicinska, i mnoge druge oblasti.

Veštaci su prepušteni da dejstvuju samostalno bez ikakve povezanosti u stručna udruženja ili neke druge asocijacije, a time i bez usalgašavanja stila i metoda rada veštaka pojedinaca .

Samo manji broj (oko 100 veštaka) su članovi Udruženja sudskih veštaka Beograda čiji rad bi mogao biti u nekoj meri praćen kao i sveukupno ponašanje veštaka pojedinaca i da li je ono u skladu sa Statutom Udruženja i Etičkim kodeksom, a ta dva dokumenta su osnova na kojima se zasniva rad Udruženja sudskih veštaka Beograda.

Udruženje sudskih veštaka Beograda osnovano je 1994.godine sa ciljem da okuplja sudske veštace raznih struka i raznih oblasti veštačenja u parničnim i vanparničnim veštačenjima.

Članovi Udruženja su stalni sudski veštaci upisani u registar sudskih veštaka kod Ministarstva pravde republike Srbije. Udruženje broji oko 100 članova iz oblasti:

- Ekonomsko-finansiska oblast
- Građevinska i stambeno-komunalna delatnost
- Mašinstvo i elektrotehnika
- Ostale – razne oblasti.

Udruženje raspolaže visoko stručnim kadrovima sa bogatim iskustvom i znanjima iz napred navedenih oblasti. Kao takvo Udruženje pruža kvalitetnu i efikasnu pomoć sudovima i zainteresovanim državnim organima u rešavanju složenih sudskih sporova gde se zahteva multidisciplinarno veštačenje tima veštaka različitih struka i specijalnosti.

Pored toga, Udruženje sudskih veštaka poseduje **licencu** za procene vrednosti kapitala i imovine preduzeća i saradjuje sa Agencijom za privatizaciju u procesu restruktuiranja i pripreme preduzeća za privatizaciju.

Veliki broj članova Udruženja su saradnici i konsultanti poslovnih banaka, instituta, konsalting agencija i drugih relevantnih pravnih lica.

Mada Udruženje raspolaže kadrovskim potencijalom zbog sveukupnog stanja u zemlji i nepovoljne ekonomsko-finansiske situacije Udruženje nije u mogućnosti da samo bez pomoći udje u dalji proces modernizacije i nabavke kompjuterske opreme i stvaranja baze

podataka bez čega je nemoguće da ostvaruje svoje planove i programe rada i da učini ozbiljniji zaokret na putu modernizacije svoga poslovanja i funkcionisanja.

Delatnost veštačenja i status sudskih veštaka regulisan je Zakonom o uslovima za obavljanje poslova veštačenja („Sl. glasnik RS“ br.18/87) kao i Zakonom o parničnom postupku.

Od donošenja Zakona o uslovima za obavljanje poslova veštačenja do sada nije bilo izmena ili dopuna što može da znači da je ovaj Zakon dobar ili pak da je problematika veštačenja ostala ne primećena. Po našoj oceni ovde se pre radi o tome da nije postojao interes od strane zakonodavnih, pravosudnih i sudskih organa o potrebi uspostavljanja zakonske regulative koja bi ovu materiju izdigla na viši nivo radi postizanja višeg stepena kvaliteta, efikasnosti i odgovornosti da bi se materija odnosno delatnost veštačenja uskladila sa novonastalom situacijom kod nas a posebno radi uklapanja u evropske zakone i pravosudnu i sudsku praksu.

Zbog zanemarivanja ove važne „delatnosti“ uloga pravosudja i suda zamenjena je i prešla u druge tokove (nadmetanje između političkih stranaka) i dovodi do vainstitucionalnih optužbi i presuda u napred, bez argumentacije a tome podležu i sredstva javnog informisanja. Time nije ugroženo samo pravosuđe i sudstvo već i celokupnost pravne države.

U prilog ove konstatacije citiram izvod iz intervjua objavljenog u listu „Politika“ od 10. aprila 2004. godine, u kome g-dja Miroslava Milenovic, jedna od stručnjaka u svetski poznatoj kući „Prajsvoterhaus“, na pitanje novinara: „Imamo li takvih stručnih ljudi koji bi odgovorili na takve izazove?“ (radi se o **pitanju utvrdjivanja istine** u poplavi sumnji i sumnjičenja u javnosti i parlamentu Srbije u vezi procesa privatizacije, trgovanja strujom, šećeranama, itd) odgovara:

„Kod nas se obično takvim i sličnim poslovima uglavnom bave sudski veštaci. Ali, za nevolju oni su se silom prilika pretvorili u ljude od kojih se očekuje da valjano izračunaju kamatu ili izgubljenu dobit. Za sve ostalo, pa i kada su u pitanju veoma česti i razvijeni oblici privrednog kriminala ili prevara, oni nisu obučeni, niti se bilo ko stara o njihovoj edukaciji, stručnom usavršavanju, polaganju odgovarajućih ispita i sertifikaciji znanja i zvanja ...“

U istom intervjuu g-dja Milenkovic kaze:

„Naši sudski veštaci su, kao poziv, najbliži toj uskostručnoj grupi ljudi koji bi, uz mnogo više ulaganja, mogli u što skorije vreme da se obuče za takve poslove ...“

U modernim državama institucija veštaka i veštačenja je postavljena i zasniva se na drugi način. Veštak (appraiser) je ekspert u svojoj struci i kao takav je licenciran i akreditivan tako što prolazi kroz više faza obavezne edukacije, a za svaku fazu u procesu edukacije postoje posebni planovi i programi. Dakle postoje izgradjeni kriterijumi i sistem edukacije. Ovako izgradjen sistem funkcionise preko Udruzenja i asocijacija (Asotiation of appraisers) putem gradacije, odnosno rangiranjem prema rezultatima koje pojedinac postiže u svom stručnom, praktičnom i teoretskom radu. Rangiranje se odvija u pet nivoa: početnik, akreditovani član, akreditovani stariji procenitelj, licencirani procenitelj i kao najviše zvanje u lestvici Ekspert procenitelj.

Želim da ukažem na srećnu okolnost da kod nas postoje i ljudi i inicijative za prevazilaženje postojećeg stanja. I ne samo to, već i za iskorak u dalju modernizaciju institucije veštačenja i uskladjivanje sa praksom u razvijenim državama.

To je Udruženje sudskih veštaka za informacionu tehnologiju "IT VEŠTAK" sa kojim smo kao Udruženje sudskih veštaka Beograda u saradnji i vrlo lako i brzo smo se našli na istim "talasnim dužinama".

Zajedno smo uočili važnost i potrebu da zajedno sa relevantnim organima i institucijama započnemo proces promena.

Posebno dugujemo zahvalnost kolegama iz "IT VEŠTAK"-a za angažovanje na pripremi ovog savetovanja. Zajedno smo uočili potrebu da se savetovanje ZITEH proširi i sagledavanjem kompletnije problematike sudskog i vansudskog veštačenja, oceni dosadašnje i sadašnje stanje i da na bazi naših dugogodišnjih iskustava damo doprinos za prevazilaženje tog negativnog stanja.

Ako se od autora ovog rada očekuje doprinos ovom savetovanju onda se on može izraziti na sledeći način:

- Informaciona tehnologija je još u 20-tom veku otišla daleko ispred nas, i našla je svoje "de jure" i "de facto" mesto u razvijenom svetu.

Ona nije zastupljena i ne funkcioniše samo u visokim stručnim i naučnim institutima i institucijama države, banaka i dr. već je postala sastavni deo tekućeg života običnih ljudi.

Razvijena i funkcionalna informaciona tehnologija je dovela do brzog i uspešnog razvoja privrede posmatrano po svim elementima privredno-finansiskog razvoja i predstavlja efikasan mehanizam održavanja stabilnosti svake moderne ekonomije i države u celini.

Posmatrano sa stanovišta problematike veštačenja kao dokaznog postupka u sudskim i vansudskim procesima može se sa sigurnošću utvrditi da dobro uvedene informacione tehnologije i primene iste na pravi način može da pruži kvalitetnije dokaze za utvrđivanje relevantnih činjenica radi dokazivanja i utvrđivanja istine, te na osnovu utvrđenih činjenica donošenje sudskih i vansudskih odluka, uz pretpostavku da su vestaci obučeni da koriste informativnu i informacionu tehnologiju.